

Till
Klimat- och
näringslivsdepartementet

Remissvar avseende promemorian Bättre förutsättningar för vattenkraftens omprövning

Sammanfattning

De förslag som presenteras i promemorian värnar enbart nationell tillgång till vattenkraftsel. Boende runt sjöar i Norra Värmland och då speciellt i Hagfors kommun där föreningen Värna Grängen med omnejd (VGO) – som för många boendens talan - anser att EU:s vattendirektiv överimplementerats och arbetet med vattenkraftens omprövning och införandet av moderna miljövillkor fått en mängd oacceptabla konsekvenser för bland annat kulturvärden, fastighetsvärden, rekreationsvärden och livsmiljöer. Promemorian *Bättre förutsättningar för vattenkraftens omprövning* bortser från detta. Våra kommentarer och yrkanden nedan är generella och utgår från faktiska förhållanden.

Vi yrkar följande:

Lagstiftningen ska förändras så att det blir obligatoriskt att ta hänsyn till *lokal och regional påverkan* på fastighetsägare, livsmiljö, befintliga ekosystem och kulturmiljö.

Myndigheterna ska göra en *kostnad-nyttoanalys och påvisa biologisk vinst eller nytta* av de åtgärder de kräver och dessa *skall* vägas mot negativa konsekvenser för bland annat kulturvärden, fastighetsvärden, rekreationsvärden och livsmiljöer.

En *sammantagen riskbedömning* måste göras av den totala effekten av planerade åtgärder på lokal, regional och nationell nivå och inte enbart för varje damm. Detta är inte minst viktigt ur beredskapssynpunkt.

Där människan påverkat vattnet under lång tid och ett nytt naturligt tillstånd inträtt ska vattnet, som det stipuleras i EU:s vattendirektiv, förklaras som *Kraftigt modifierat vatten (KMOV)* och därmed ska krav på ökad konnektivitet slopas.

Samverkan skall omvandlas till samråd och skall inte enbart ske mellan verksamhetsutövare, kommuner, myndigheter och utan även med fastighetsägare och andra sakägare.

Lokal och regional påverkan – Det handlar inte bara om kraftverk

Yrkande: Lagstiftningen ska förändras så att det blir obligatoriskt att ta hänsyn till lokal och regional påverkan på fastighetsägare, livsmiljö, befintliga ekosystem och kulturmiljö.

Det förslag som presenteras i promemorian värnar nationell tillgång till vattenkraftsel. Vi anser att arbetet med vattenkraftens omprövning och införande av moderna miljövillkor får en mängd helt oacceptabla konsekvenser för bland annat kulturvärden, fastighetsvärden, rekreationsvärden och livsmiljöer.

Syftet med EU:s vattendirektiv var att ”upprätta en ram för skyddet av inlandsytvatten, vatten i övergångszon, kustvatten och grundvatten” (artikel 1 i direktivet). Det grundades på ”behovet av åtgärder för att undvika en försämring av sötvattenkvaliteten och sötvattenkvantiteten på sikt och ett åtgärdsprogram för en ekologiskt hållbar förvaltning och skydd av sötvattenresurserna”.

Tyvärr har diverse intresseföreningar och myndigheter i Sverige gjort frågan till en fråga om framför allt vandringshinder för vissa fiskarter. Anmärkningsvärt att dessa intresseföreningars illusioner om ett orört naturtillstånd fått fäste i myndighetsutövningen. Implementeringen av EU:s vattendirektiv och det därav följande arbetet med vattenkraftens omprövning och införandet av moderna miljövillkor har av svenska myndigheter tolkats som att alla berörda dammar ska ha faunapassager. Om dammägaren inte har råd att bygga en faunapassaga, är alternativet att riva dammen. Detta har gjort att dammar nu rivs i allt högre takt. Katastrofala effekter väntar hela bygder och landskap när dammar som dämmer sjöar som skapats och funnits i hundratals år försvinner eller minskar drastiskt i djup och yta.

Utrivningar leder till sjötömningar. Detta sker redan på flera platser i exempelvis Värmland. I södra Dalarna planeras 10 av 10 rena reglerdammar att rivas, till följd av länsstyrelsens tolkning av rådande lagstiftning inför Mark- och miljödomstolsförhandling. Detta sker utan att någon eller minimal biologisk nytta tillförs, då dessa dammar oftast byggts på platser där gamla vandringshinder redan fanns för hundratals år sedan, före människans användning av platsen. Inga fiskar har vandrat på platserna då och kommer inte vandra där efter rivningen.

I Säfsenområdet i Dalarna skulle t.ex. konsekvenserna av en rivning bli att dricksvatten och vatten till snötillverkning i alpinområdet Säfsen inte längre kan tas från Säfssjön samtidigt som andra alternativ inte finns. Detta drabbar de boende, företag och turism i området.

När sjöarna sänks eller försvinner påverkar det också grävda brunnar som sinar eller förgiftas.

Växthusgaser frigörs i samband med dammrivningar eftersom vatten uppströms inkl. dess omgivande våtmarker torrläggs.

Enligt EU:s markdirektiv, som beslutades i juni i år, ska alla medlemsstater fastställa en förteckning över potentiellt förorenande riskaktiviteter. En sådan lista saknas idag i svensk

rätt. Regeringen bedömer enligt sin faktrapromemoria om markdirektivet att det kommer att bli ett ökat behov av mätningar och rapportering. Vi förutsätter att dammutrivningarna kan räknas till de potentiellt förorenande riskaktiviteterna och därmed kommer att kräva mätningar och rapportering.

Oersättliga kulturbygder raderas och många dammar som är fornlämningar förstörs. Det har visat sig i tidigare ärenden, exempelvis vid Lilla Ullen i Värmland, att det faktum att området vid en damm utpekats som fornlämning inte innebär något skydd mot rivning.

Vägar över dammar som håller samman samhällen måste byggas om då dammarna rivs.

I strid med barnkonventionen försvinner även rekreativvärden såsom badplatser för barn.

En kostnad-nyttoanalys och riskbedömning krävs

Yrkande: Myndigheterna ska göra en kostnad-nyttoanalys och visa biologisk vinst eller nytta av de åtgärder de kräver och dessa måste vägas mot negativa konsekvenser för bland annat kulturvärden, fastighetsvärden, rekreativvärden och livsmiljöer.

En *sammantagen riskbedömning* ska göras av den totala effekten av planerade åtgärder på lokal, regional och nationell nivå och inte enbart för varje damm. Detta är inte minst viktigt ur beredskapssynpunkt.

Den biologiska vinsten eller nyttan av myndigheternas krav på åtgärder måste tydligt klargöras och vägas mot andra nyttor samt risker för negativ påverkan. Dammar kan inte bedömas var för sig utan måste även bedömas i sitt större sammanhang.

Den remitterade promemorian innehåller inget ökat lagligt skydd för de värden som redovisats ovan. Detta är i strid mot såväl förvaltningslagen som europakonventionen. Där sägs att *proportionalitetsprincipen* ska gälla, det vill säga åtgärden som myndigheten bestämmer om får aldrig vara mer långtgående än vad som behövs och får vidtas endast om det avsedda resultatet står i rimligt förhållande till de olägenheter som kan antas uppstå för den som åtgärden riktas mot. Även miljöbalken har en proportionalitetsregel.

Eftersom staten ställer kraven på miljöanpassningar är det statens ansvar att stå för kostnaderna av en kostnad-nyttoanalys för all lokal påverkan på fastighetsvärden, kulturmiljö, näringsverksamheter, kommunala tjänster och rekreativvärden som blir följderna av de åtgärder som myndigheterna kräver. Detta är också i linje med vattendirektivet.

Vi menar att de åtgärder som myndigheterna kräver måste innebära biologisk nytta. I Säfsenområdet i Dalarna blir det inte någon biologisk vinst av de planerade dammutrivningarna. Månghundraåriga ekosystem där nya naturtillstånd inträtt vid sjöarna rubbas och djur såsom vattensalamandrar, trollsländor, insjöfåglar och myrmarksfåglar drabbas av minskade sjöytor. Sjöfåglar kommer att försvinna då de får sina habitat förstörda

på grund av torrläggning. Även myrmarksfåglar drabbas hårt då deras livsmiljö växer igen när myrmarkerna kring sjöarna torkar. Den rödlistade storspoven som är starkt hotad häckar på myrmarkerna runt våra sjöar i Säfsen. Storspoven är ortstrogen vilket innebär att när den väl försvunnit från en plats är det mycket svårt att få den att återvända och etablera sig igen.

Det vetenskapliga underlaget och noggranna kartläggningar av konsekvenserna för de miljöåtgärder som staten kräver av verksamhetsutövaren måste framgå av analyserna. Endast då kan en rimlig analys av riskerna göras och vägas mot biologisk vinst eller nytta.

En vattennivåsänkning berör inte bara vattenspegeln utan hela tillrinningsområdets vattenflöden inklusive grundvattnet. Rivning av en damm kan påverka såväl brand- och översvänningsrisker i ett större område. Bedömningen av dammar måste därför ske sammantaget och inte av varje damm för sig. De sammanlagda konsekvenserna av de planerade åtgärderna kan ha stor negativ effekt för både beredskapen för olyckor och höjd beredskap, då de kan påverka såväl översvänningsrisker som elberedskap.

Möjligheten att klassa vatten som kraftigt modifierat ska användas

Yrkande: Där människan påverkat vattnet under lång tid och ett nytt naturligt tillstånd inträtt ska vattnet, som det stipuleras i EU:s vattendirektiv, förklaras som *Kraftigt modifierat vatten* (KMV) och därmed ska krav på ökad konnektivitet slopas.

Sjöar kan behållas genom att de klassas som *Kraftigt modifierat vatten* (KMV). Enligt vattendirektivet kan en vattenförekomst klassas som KMV om den genom mänsklig verksamhet har en väsentligt ändrad fysisk karaktär. Detta gäller dammarna.

Klassningen som KMV sänker kraven på åtgärder. Vi menar att denna möjlighet ska användas fullt ut. I Sverige har praxis blivit att KMV tillämpas mycket restriktivt när det gäller påverkan på kultur- och boendemiljö. Denna restriktiva tolkning står i strid med vattendirektivet och regeringens uppfattning som den uttrycktes i propositionen Vattenmiljö och vattenkraft (som föregick den nationella planen). Där sägs att vatten kan klassas som KMV om åtgärderna för att uppnå en god ekologisk status skulle innebära en betydande negativ påverkan på till exempel kulturmiljöer och sociala värden. Grumligheter som ökar tolkningsvariationen såsom adjektivet ”betydande” måste rensas ur lagstiftningen så myndigheter tvingas följa lagstiftarens intentioner.

Samverkan skall bli samråd

Yrkande: *Samverkan skall omvandlas till samråd* och ska inte enbart ske med verksamhetsutövare, kommuner, myndigheter och utan även med fastighetsägare och andra sakägare.

Införandet av de moderna miljövillkoren medför avsevärda negativa konsekvenser för berörda fastighetsägare. Fastighetsägarna måste därför involveras i arbetet från start och ha möjlighet att påverka det. Detta är ett krav enligt miljöbalken.

Exempel på konsekvenser för enskilda fastighetsägare:

- vattenvägar till bostäder på öar som endast kan nås med båt försvinner,
- fastighetsvärden sjunker drastiskt och fastighetsägarna blir ruinerade när deras sjötomter omvandlas till sumptomter,
- grundvattennivåer och vattentryck i marken påverkas och hållfastheten i bostäder äventyras,
- fastighetsgränser påverkas på otillräckligt klarlagda vis när sjöbotten torrläggs
- och vägar och broar påverkas.

De extrema effekter som blir en direkt följd av statliga miljökrav kräver ett samråd med enskilda berörda redan i den inledande processen.

Föreningen Värna Grängen med omnejd (VGO)

genom

Jan Carlsson, styrelsemedlem VGO
janhugocarlsson@gmail.com

2024-11-18

Bilaga 1 Följändringar i promemorians författningstext

Bilaga 2 Så kan det se ut när ”moderna miljövillkor” införts

Bilaga 1

Följändringar i promemorians författningstext

Mot bakgrund av de yrkanden vi redovisat ovan föreslår vi följande ändringar i de författningsändringar som föreslås i promemorian.

Våra tillägg är i fetstil och den text vi anser bör tas bort är överstruken.

Förslag till lag om ändring i miljöbalken

21 kap 7§: ... Om mark- och miljödomstolen finner att ett mål hos domstolen rör även ett annat allmänt intresse av synnerlig vikt än sådant som avses i 1 kap. 1 §, ska domstolen med eget yttrande överlämna målet till regeringen för prövning. Detsamma gäller om Naturvårdsverket, **Riksantikvarieämbetet** eller Havs- och vattenmyndigheten begär att målet av sådan anledning ska överlämnas till regeringen. ...

Förslag till förordning om ändring i förordningen (1998:1388) om vattenverksamheter

42 a §: ... ~~Samverkan~~ **Samråd** skall från processens början ske med de verksamhetsutövare vars verksamheter omfattas av planen, samt med berörda kommuner, **fastighetsägare och myndigheter. och intresseorganisationer.**...

Förslag till förordning om ändring i vattenförvaltningsförordningen (2004:660)

3 a §

Stryks i sin helhet

3 b §

Stryks i sin helhet

3§ skrivs om i sin helhet:

3 § En ytvattenförekomst ska förklaras som konstgjord eller kraftigt modifierad, om den har ändrat sin fysiska karaktär på ett väsentligt sätt genom att:

minst en hydromorfologisk kvalitetsfaktor från gruppen bestående av

- a) hydrologi,**
- b) morfologi,**
- c) konnektivitet**

kan antas ha sämre status än god till följd av mänsklig aktivitet, och

2. de hydromorfologiska förändringar som behövs för att vattenförekomsten ska uppnå god ekologisk status kan antas på ett betydande sätt på nationell, regional eller lokal nivå negativt påverka

- a) miljön i stort,
 - b) sjöfart eller hamnanläggning,
 - c) rekreationsintressen,
 - d) kraftproduktion, dricksvattenförsörjning, bevattning eller annan verksamhet som vatten lagras för,
 - e) verksamhet eller åtgärd för skydd mot översvämning, markavvattning eller annan vattenreglering,
 - f) fastighetsvärden, boende- och närmiljö, naturvärden för nuvarande miljö, friluftsliv samt kulturmiljö,
 - g) elberedskap i freds- såväl som i krigstid, eller
 - h) annan verksamhet av väsentlig betydelse från allmän eller enskild synpunkt, där särskilt de skador som kan uppstå ska beaktas,
- och

3. den nytta som uppnås genom de konstgjorda eller ändrade egenskaperna hos vattenförekomsten på grund av teknisk genomförbarhet eller oproportionerligt höga kostnader inte rimligen kan uppnås på något annat sätt som utgör ett bättre alternativ för miljön.

4 b §

När maximal ekologisk potential bestäms för en ytvattenförekomst som förklarats kraftigt modifierad ~~med avseende på lagring av vatten för kraftproduktion~~, ska de åtgärder eller kombinationer av åtgärder väljas som

1. effektivt förbättrar vattenmiljön, med beaktande av att ytvattenförekomstens fysiska karaktär är väsentligt ändrad, och
2. inte påverkar ~~kraftproduktionen~~ på ett betydande negativt sätt i den mening som avses i 3 b §§ **1a-h**. ...

2024-11-18

Bilaga 2

Så kan det se ut när ”moderna miljövillkor” införs. Bilder från Östra Gör sjön och Lilla Ullen

2024-11-18

Östra Gör sjön efter rivning, samt nederst Hyttsjön avsänkt inför rivning